

УДК 159.9

КОМПЛЕКС ПСИХОКОРЕКЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ПОДОЛАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ткаченко Н.В.

I. Вступ

Дослідження проблеми педагогічної занедбаності все більше пов'язується з широким колом соціальних питань, вимагає використання даних усіх наук про людину, індивіда, особистість. Відчувається гостра необхідність, по-перше, в систематизації знань про умови, що породжують явище педагогічної занедбаності молодших школярів та, по-друге, у розробці шляхів подолання цієї проблеми.

Відповідно до Положення про психологічну службу системи освіти України, одним із основних видів діяльності практичного психолога є корекційно-розвивальна робота – здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному, індивідуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, психологічний розвиток особистості та формування соціально-корисної життєвої перспективи [3, с. 58].

Незважаючи на широкий спектр застосування поняття психологічної корекції, існують розбіжності відносно її організації та змісту. Наприклад, деякі автори розглядають психологічну корекцію як спосіб профілактики нервово-психічних порушень у дітей (А. Співаковська), як профілактику, спрямовану на запобігання розвитку вторинних дефектів (Л. Виготський).

Інші розуміють її: як метод психологічного впливу, спрямований на створення оптимальних можливостей і умов розвитку особистісного й інтелектуального потенціалу дитини (Г. Бушменська, О. Караванова), як побудову оптимальних можливостей та умов для психічного розвитку в межах норми (О. Істратова), як сукупність прийомів, які використовує психолог для виправлення психіки чи поведінки психічно здорової людини (Р. Немов), або як тактовне втручання у процеси психічного і особистісного розвитку людини з метою виправлення відхилень (Г. Онищенко).

II. Постановка завдання

Мета статті – розкрити психологічні шляхи та засади подолання явища педагогічної занедбаності.

III. Результати

При розробці корекційної програми ми дотримувались таких принципів побудови:

1) принцип "нормативності" розвитку, який базується на психологічно-вікових та індивідуальних особливостях дитини;

2) принцип "корекції згори вниз" через створення зони найближчого розвитку дитини;

3) принцип системності корекційних, профілактичних та розвивальних задач;

4) принцип єдинства діагностики і корекції;

5) принцип пріоритетності корекції каузального типу, яка спрямована на усунення причин, які породжують негативні явища в розвитку дитини;

6) діяльнісний принцип;

7) принцип комплексності методів психологічних впливів;

8) принцип активного залучення найближчого соціального оточення дитини до участі в корекційній роботі.

Поняття "корекційна діяльність" відображає специфічні цілі корекційної діяльності з розвивальною й одночасно їх тісний зв'язок. Така діяльність може проводитись у вигляді розвивальних і корекційних занять. Психокорекція відрізняється від психологічного розвитку тим, що робота спрямована на вже сформовані якості особистості чи види поведінки і має на меті їх переробку (виправлення), тоді як основне завдання розвивальної роботи полягає у формуванні в дитини психологічних якостей. Розвивальна і корекційна робота мають розгортатися як процес впливу на особистість дитини в цілому відповідно до *таких принципів*:

1. Добровільної участі дитини (у випадку, коли мова йде про учнів 1–6 класів, необхідна згода батьків) [2, с. 68].

2. Грунтування корекційної роботи на результатах психодіагностики. Основою для правильної організації корекційно-розвивальної роботи є діагностика, інші форми роботи – доповнюють або замінюють її при необхідності. Психодіагностика передбачає психологічному впливові, слугує засобом контролю за змінами, що відбуваються під впливом психологічних дій, є інструментом оцінювання ефективності психологічного впливу. Діагностика учнів проводиться тільки за згодою батьків та дітей [1, с. 203].

3. Принцип цілісності – змістовне наповнення й організація корекційної роботи має забезпечуватися цілісним впливом на особистість дитини.

4. Орієнтації на вікові норми і дискретність. Дискретність означає вплив психолога на відносно незалежні конкретні складові внутрішнього світу дитини. Вплив здійс-

нюється на основі теоретичних уявлень про норми перебігу пізнавальних та емоційних процесів, які утворюються в тому чи іншому віковому періоді. Орієнтація на вікові норми визначає контингент корекційного впливу (в нашому випадку школярі молодшого шкільного віку 7–10 років) та використання психодіагностичних методик [6, с. 284].

5. Роботи в зоні найближчого розвитку дитини [5, с. 250].

6. Урахування індивідуально-психологічних та особистісних відмінностей дитини. Відповідно до цього принципу при виборі цілей, завдань, способів і програм психокорекційної роботи мають бути враховані потреби й інтереси дитини, особливості пізнавальних здібностей, емоційно-вольової сфери, соціальних установок і навичок, міра стомлюваності, а також треба активно опиратися на знання особливостей того соціального й культурного середовища, до якого належить учень. Реалізація цього принципу пов'язана з творчим процесом і вимагає від психолога високого професіоналізму [2, с. 68].

7. Принцип системності. Якщо корекційна робота психолога буде мати певну логіку, послідовність та методику, то участь дитини у різних формах цієї роботи буде більш продуктивною й ефективною [5, с. 250].

8. Принцип підбору видів діяльності. Види діяльності підбираються так, щоб у поєднанні вони могли підтримувати інтерес дитини, створювати мотиваційний аспект психокорекції та могли задіяти весь перелік психологічних функцій. До таких видів діяльності відносять навчальну діяльність, гру, конструювання, образотворчу діяльність та специфічну форму діяльності – спілкування [5, с. 250].

Після проведення психодіагностики та встановлення психологічного *діагнозу*, у якому фіксуються показники психічного розвитку, їхня відповідність нормам, формулюється гіпотеза щодо причин відхилень. Психологічний діагноз включає також формування прогнозу. *Прогноз* є передбаченням подальшого розвитку особистості за умови своєчасної корекції (або за відсутності). Далі психолог планує мету, завдання, тактику проведення корекційної роботи.

При плануванні й проведенні занять із дітьми молодшого шкільного віку, які мають труднощі в адаптації та в навчальній діяльності, слід враховувати деякі *принципи організації корекційно-розвивального процесу*:

1. Ускладнення поставлених завдань: від спільного виконання завдання з детальним інструктажем до творчих, самостійних робіт (учнями пропонують працювати самостійно або придумати подібне завдання).

2. Проведення занять із використанням матеріалу, близького до навчальної програми. Це забезпечує їх вищу ефективність, оскільки дає можливість здійснювати тран-

сляцію вмінь і навичок, отриманих на корекційних заняттях на уроці.

3. Використання ігрових методів і прийомів роботи, що містять елемент змагання. Для цих дітей ігровий мотив найчастіше є провідним, а рівень навчальної та шкільної мотивації досить низький. Крім того, постійні невдачі у школі сприяють формуванню або заниженої самооцінки, або, навпаки, неадекватно завищеної (як захисний механізм).

Дітям із низькою самооцінкою ігровий характер занять допомагає позбавитися страху щодо можливих невдач, а групові завдання та вправи з елементом змагання дають змогу учням із завищеною самооцінкою отримати зворотний зв'язок щодо їхніх можливостей.

4. Застосування системи штрафів та заохочень. Цей принцип – гарний засіб виховання організованості, зібраності дій та відповідальності за результат власної або командної роботи. Заохоченням може бути “зірочка”, а штрафом – “ворона” (“ловив ґав”, тобто був неуважний, часто відволікався), що їх отримує учень. Наприкінці кожного тижня підраховують кількість “зірочок” та “ворон” у кожного учня.

5. Чергування рухливих та малорухливих завдань і вправ, застосування фізкультхвилинок. Чергування письмових та усних форм роботи. Ця умова є обов'язковою під час роботи з такими дітьми, оскільки дає їм можливість розподілити власну енергію і сприяє зняттю втоми й підвищенню працездатності.

6. Використання вправ на перевірку уважності. Цей прийом застосовується з метою організації уважності та встановлення зворотного зв'язку з учнями. Це можуть бути фрази на кшталт: “Хто мене почув – покажіть великий палець”, або використання контрольних карток: “Увага!”, “Тиша!” на яких зображені різні символи, що відповідають цим вимогам.

Завдання програми: розвиток внутрішньої активності дітей; формування соціальної довіри; навчання самостійного вирішення проблем; формування адекватної самооцінки дітей; розвиток соціально допустимих емоцій; підвести дітей до усвідомлення власної унікальності та значущості, а також унікальності та значущості кожної особистості; формувати вміння здійснювати багатостороннє диференційоване самооцінювання та оцінювання своєї особистості в цілому; збагатити дітей досвідом самооцінки в різних ситуаціях; проаналізувати типові приклади невпевненості в собі дітей молодшого шкільного віку і сформулювати ставлення до цього; навчити керувати своїм настроєм і поведінкою; проаналізувати разом із дітьми типові невдачі та можливі їх причини, зміцнити установку на те, що кожен відповідає за свої вчинки сам; навчити прийомів саморегуляції емоційного стану;

зосередити увагу на позитивних якостях особистості; збагатити досвід емоційної чуйності до людей; навчити адекватно реагувати на оцінювання власної особистості однолітками; показати дітям реальність небезпечних ситуацій, що виникають через агресивність однолітків; навчити протистояти шкідливому впливові з боку однолітків; узагальнити знання дітей про власну гідність; заохотити дітей до оцінювання ними власної особистості та навчити спостерігати динаміку свого розвитку під час корекційної роботи.

Об'єкт корекції – дитина молодшого шкільного віку 7(8) – 10(11) років.

Предмет корекції – інтелектуальна, комунікативна, емоційно-вольова, регуляторна сфери дітей молодшого шкільного віку.

Засоби корекції – дитяча гра, елементи психогімнастики, елементи психотехнік, спеціальні прийоми неігрового типу, спрямовані на підвищення згуртованості групи, розвиток навичок спілкування, здатності до емоційної децентрації.

Психокорекційна програма реалізувала-ся трьома етапами:

1. *Розробка програми та змісту корекційних занять:* вибір форми корекційної роботи (в нашому випадку групова форма роботи), підбір методик і технік корекційної роботи, планування форм участі батьків. Особливостями програми корекційної роботи є наявність суто психологічної та педагогічної частини. Психолог розробляє і здійснює психологічну частину. Педагогічну частину психолог може розробляти як самостійно, так і разом з батьками, опікунами, учителями (залежно від того, хто буде працювати з дитиною). Педагогічна частина виконується під постійним контролем психолога [6, с. 285].

2. *Реалізація корекційної програми:* проведення занять із дітьми відповідно до корекційної програми. Контроль за динамікою корекційної роботи. Надання батькам, вчителям зворотного зв'язку про хід корекційної роботи.

3. *Оцінювання ефективності корекції:* здійснюється з огляду досягнення запланованої мети. Складання рекомендацій щодо виховання й навчання дітей, спрямованих на закріплення позитивних результатів корекційної роботи.

Основне, що відрізняє групові форми роботи від індивідуальних, – це більша ефективність особистісних змін, дослідження неадаптивних установок, корекція рольової поведінки.

Мета групової психокорекції полягає у виправленні таких якостей педагогічно зазначених дітей, як: збудливість, імпульсивність, тривожність, ворожість стосовно дорослого (батьків), негативне ставлення до школи, агресивність, конфліктність, легковажність, неохайність, домінантність (у 4-х класах); формуванні в педагогічно зане-

дбаних дітей віри в себе, у свої сили, спостережливості, навичок неконфліктного спілкування та таким чином нормалізації самооцінки і бажаної поведінки таких дітей; розвитку уваги, уяви, пам'яті, логічного мислення, вольової та регуляторної сфери, комунікативних здібностей, навичок самоконтролю, а також сприянні розширенню словникового запасу та здатності зосереджуватися на справах (діях, завданнях).

Разом з тим необхідним елементом групових занять є психотехніки (ігрова терапія, психогімнастика, музична терапія, арт-терапія, казкотерапія, виховна дія), які спрямовані на розвиток вищеперелічених психологічних якостей; групових структур і процесів; підтримку сприятливого внутрішньо-групового клімату; згуртованість і організаційний розвиток дитячого співтовариства.

Ігротерапія, психогімнастика спрямовані на:

- труднощі в комунікації: низький рівень комунікативної компетентності, несформованість комунікативних дій та операцій, невміння погоджувати свої дії з партнером, відсутність адекватних способів вирішення конфліктних ситуацій, замкнутість;
  - соціальний інфантилізм – низький рівень сформованості широких соціальних мотивів, незадовільне чи неадекватне орієнтування в системі соціальних норм і правил;
  - труднощі довільної регуляції поведінки та діяльності дитини: труднощі прийняття та збереження мети, відсутність або низький рівень розвитку здібностей планувати свої дії відповідно до поставленої мети, невміння контролювати свої дії та передбачати їх послідовність, нездатність правильно оцінювати результати дій і вносити необхідні корективи в діяльність, нездатність діяти відповідно до заданих прикладів і правил, імпульсивність і ненаправленість, залежність від дорослого, яка виявляється в надслухняності, конформності та беззастережному визнанні авторитета дорослого в усіх сферах життєдіяльності;
  - порушення поведінки – помірна агресивність, шкідливі звички (смоктання пальця, гризіння нігтів тощо);
  - труднощі емоційного розвитку – неадекватне чи неповне орієнтування дитини в емоційних станах і відчуттях як самої себе, так і інших людей;
  - труднощі особистого розвитку – труднощі у формуванні "Я"-концепції, неадекватні уявлення про свої якості, здібності, неадекватна самооцінка, невпевненість у собі.
- Арт-терапія, казкотерапія, виховна дія:*
- труднощі емоційного розвитку, висока емоційна лабільність, імпульсивність емоційних реакцій;

- емоційна депривація дітей, переживання дитиною емоційного відштовхування і відчуття самотності;
- підвищена тривожність, страхи;
- існування конфліктних міжособистісних відносин у сім'ї, з однолітками, з учителями, незадоволеність внутрішньо-сімейною ситуацією і типом сімейного виховання (занадто опікають або недостатньо опікають, суворе поводження, підвищення вимоги тощо), ревнивість;
- дисгармонійна "Я"-концепція, низька, неадекватно завищена самооцінка, низький ступінь самоприйняття.

Музикотерапія спрямована на:

- формування психофізіологічної та емоційно-почуттєвої сфери особистості, бережне відновлення та розвиток душі дитини, вміння виражати себе, свої почуття через творчість, а свій стан мелодією, звуком;
- гармонізацію внутрішнього світу дитини та розвиток здібностей засобами музичної творчості;
- формування естетичного смаку дитини;
- зняття емоційно-психологічного напруження та досягнення катарсису у процесі музично-творчої діяльності;
- реалізацію бажання дитини співати, музикувати та танцювати (спонтанні та керовані рухи під музику);
- реалізацію душевних імпульсів та спонукань, що з'являються при цьому, впливають на її характер (музика стимулює нервові центри. Від тональності та сили звуків залежить серцевий ритм і робота органів дихання, а також живлення тканин організму. Зарубіжні дослідники виділяють такі механізми лікувальної дії музики: катарсис, емоційний стан, підвищення доступності для свідомого переживання психо- і соціально-динамічних процесів. Призначення музикотерапії – проникнення в глибинні сфери особистості, куди не можна дістатись за допомогою слова);
- подолання тривожних станів, корекцію астенії, роздратованості, внутрішнього напруження, зумовлених стресовим станом.

Групова психокорекційна робота проходить чотирма етапами. *Перший етап* – це створення групи та знайомство. На цьому етапі важливим є створення атмосфери групової довіри й прийняття один одного (учні по черзі знайомляться, розповідають про себе те, що вважають за необхідне, у тому числі про свої мотиви чи цілі. Аби знизити рівень занепокоєності, напруження, пасивності психолог може запропонувати певні способи знайомства (вправи, ігри, завдання).

Другий етап характеризується формуванням групової згуртованості як найважливішої умови її функціонування. Поступово складається атмосфера взаємної емоційної привабливості учнів, виникає підтримка

(психолог використовує спеціальні вправи, завдання, техніки, які сприяють розвиткові довіри в педагогічно занедбаних дітей).

Третій етап – це період активно працюючої групи. Тепер, спілкуючись на основі довіри, учні можуть актуалізувати внутрішньоособистісні та міжособистісні конфлікти. Важливою передумовою особистісного розвитку є самосприйняття. Учень немов би вчиться бути самим собою та сприймати себе таким, який він є. Основним методом роботи на цьому етапі є групова дискусія. До дискусії ми включили рольові ігри, розроблені на основі конкретних життєвих ситуацій. Вони допомагають краще зрозуміти проблему (відчуті інсайт), емоційно відреагувати, тобто отримати ефективну розрядку, переживаючи катарсис. Також, щоб отримати позитивні результати від учнів, психолог може запропонувати ряд проєктивних, невербальних вправ.

На *четвертому*, заключному етапі, робота групи вирізняється тісною згуртованістю, значним терапевтичним та коригувальним потенціалом, обов'язковим виконанням групових норм, високою інтенсивністю міжособистісного спілкування. На цьому етапі завершується дослідження педагогічно занедбаних учнів своїх особистісних проблем, нових засобів поведінки та емоційного реагування. У кінці заняття обов'язковим є підбиття підсумків роботи групи, оцінювання учнями величини власного внеску до групи та величини отриманого від неї. Учні обмінюються побажаннями, подяками тощо.

При формуванні групи ми керувалися такими критеріями:

- розмір групи;
- композиція (підбір учасників) групи;
- тип групи (відкрита чи закрита).

Відкриті групи можуть прийняти нових членів практично на будь-якому етапі роботи. Закриті групи формуються до початку занять і в подальшому їх перелік не змінюється навіть за умови кількісного зменшення членів групи. Залежно від мети корекції приймається рішення про тип групи. У роботі з явними порушеннями поведінки, особистісного розвитку перевага віддається закритому типу групи, оскільки поява нового учасника може порушити динаміку емоційних та соціальних відносин, яка вже розвивається, що призводить до труднощів адаптації в групі нового учасника. Власне керуючись цією позицією, ми сформували закриті типи груп.

Структура психокорекційної програми включає в себе три основні блоки: *теоретичне обґрунтування* (висвітлені основні підходи до проблеми, обґрунтований вибір форми проведення заняття (індивідуальне, групове, консультативно-корекційне), тривалість і режим занять, підбір, комплектація та наповнюваність групи); *опис заняття* (мета, хід заняття, рефлексія заняття); *список використаної літератури*.

Структура розвивального заняття включає вступну, основну та заключну частини.

Вступна частина (початковий етап) заняття містить у собі ритуал вітання, з якого починається кожне заняття. Вітання виконує важливу функцію встановлення (на початкових заняттях) або підтвердження (на наступних заняттях) емоційно-позитивного контакту "психолог – дитина", формування в дитини спрямованості на однолітка та інтересу до нього. Вітання має бути адресоване кожному учневі заняття без винятку, підкреслюючи тим самим його значущість. Ритуали можуть бути вигадані самою групою в процесі обговорення, можуть бути запропоновані психологом. Першому варіанту, звичайно, віддається перевага, але в практиці роботи в початковій школі частіше реалізовується другий. Далі може бути проведена розминка, яка є засобом впливу на емоційний стан дітей, рівень їхньої активності, виконує важливу функцію налаштування на продуктивну групову діяльність. Розминка може проводитися не тільки на початку заняття, але й між окремими вправами у випадку, якщо психолог бачить необхідність дещо змінити актуальний емоційний стан учасників групи.

Наприклад, можна запропонувати таку вправу. Діти доволіно рухаються по кімнаті під музику та, зустрічаючись одне з одним, посміхаються і промовляють лише два слова: "Здрастуй, (ім'я дитини)", а потім продовжують рух. Завдання можна змінювати, додаючи плескання в долоні, потискування рук тощо; психолог і діти стають у коло і, тримаючись за руки, промовляють за складами: "Здра-стуй-те", роблять кілька кроків вперед, зустрічаючись у центрі кола.

Наступна обов'язкова вправа, позначена як "Новини", містить ряд дуже важливих моментів: по-перше, діти мають можливість обмінятися інформацією про останні події, що відбулися з ними; по-друге, обговорити результати домашнього завдання та згадати зміст останнього заняття і, по-третє, поділитися своїм настроєм (наприклад, дітям пропонується оцінити в балах свій настрій і показати його на пальцях).

Завершує початковий етап рухова комунікаційна гра, яка проводиться з метою підвищення енергетичного ресурсу групи, формування позитивного емоційного настрою на продовження заняття, а також сприяє розвитку колективних форм взаємодії, які виявляються в доброзичливому ставленні до однокласників, умінні підпорядковувати власні дії зовнішнім вимогам. Комунікативні ігри, що використовуються на початку та наприкінці заняття, мають деякі специфічні відмінності. Умовно їх можна назвати "Гра-енергізатор" (початок заняття) та "Гра-оптимізатор" (наприкінці заняття).

Метою комунікативної гри наприкінці заняття є розвиток рефлексії, яка виявляється в осмисленні власних дій та станів,

пізнанні свого внутрішнього світу, а також у формуванні позитивного образу "Я". Кожен учасник групи перед прощанням має отримати "погладження" або з боку однокласників та психолога, або самому заявити про власні досягнення та успіхи. "Гра-оптимізатор" зазвичай малорухлива. Основне її завдання – отримання дітьми позитивного досвіду спілкування, створення позитивного самосприйняття, незалежно від реальних успіхів дитини у навчальній діяльності й підвищення настрою наприкінці заняття.

Основна частина (основний етап) займає більшу частину заняття і за своїм змістом є реалізацією багатифункціональних технік, спрямованих на розвиток пізнавальних процесів, на формування соціальних навичок і на динамічний розвиток групи. Обов'язковою є послідовність вправ з урахуванням чергування діяльностей, зміни психофізичного стану дитини (від рухливого до спокійного, від інтелектуальної гри до релаксаційної техніки; від простого до складного). Як правило, до одного заняття включають від двох до чотирьох ігор (вправ). Найбільший розвивальний ефект досягається не за рахунок збільшення розмаїтості психотехнічних прийомів, а за рахунок найбільш повного використання потенційних можливостей кожної з комплексних вправ, включених у заняття. Тобто, з одного боку, ми пропонуємо орієнтувати роботу з учнями на використання складних, багатифункціональних вправ, що дають змогу вирішувати відразу кілька завдань. Наприклад, вправа на розвиток уваги може одночасно сприяти виробленню навичок спілкування, згуртованості групи, дозволити дитині пізнати ще деякі сторони свого "Я". З іншого боку, кожна вправа має бути проведена кілька разів: з ускладненнями, з передачею функцій ведучого від дорослого до кожної бажаної дитини, іншими можливими варіаціями. Якщо вправа повністю відпрацьована, але дуже подобається учасникам, її треба включати в роботу групи доти, поки бажання виконувати її зберігається.

Основний етап заняття має корекційно-розвивальний характер і спрямований на формування основних функцій, необхідних для засвоєння навчального матеріалу: довірливості, просторових уявлень, мовлення та мислення. Продуктивність у молодшому шкільному віці виражається в умінні розуміти цілі, що їх встановив дорослий, та діяти відповідно до них, виконувати дії за зразком, організовувати власну діяльність, самостійно плануючи способи досягнення мети. Вправи з розвитку продуктивності та просторових уявлень, як правило, проводяться в письмовій формі, тому в кожній дитини обов'язково має бути зошит у клітинку та простий олівець. Це найдовший за часом відрізок заняття – від 10 до 15 хвилин.

Завдання та вправи на розвиток мовленнєвої та мисленнєвої діяльності поєднані не випадково. Логічне мислення – це мислення мовленнєве, де слово є і основою, і засобом, і результатом цього процесу. Розвиток логічного мислення багато в чому залежить від рівня розвитку мовлення дітей, а формування мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення) визначається ступенем участі мовлення у процесі розумової діяльності. Завдання та вправи цього блоку проводяться в усній формі, але потребують великої кількості стимулюючого матеріалу (карток із малюнками та словами, репродукцій тощо) і дуже часто супроводжуються процесом малювання. Тому в класі мають бути кольорові олівці, фломастери та папір.

Завершує основний етап процедура домашнього завдання. Найчастіше це невеличкі творчі роботи. Наприклад, після заняття, яке було присвячене умінню орієнтуватися в приміщенні за планом, дітям пропонують намалювати свій план власної кімнати, а на наступному занятті надається можливість розповісти про неї. Домашнє завдання ставить за мету не тільки закріплення отриманих знань, а, в першу чергу, надає можливість дитині заявити про себе.

Заключна частина заняття – це своєрідне підбиття підсумків, рефлексія заняття у двох аспектах: емоційному та змістовному. Для дітей молодшого шкільного віку це буде виявлення емоційного стану на кінець заняття. Для підбиття підсумків наприкінці проводиться обговорення заняття, обмін враженнями, думками. Завершальним етапом є момент прощання. Наприклад, може бути виконана така вправа. Діти, взявшись за руки, тісно збираються в коло. Потім, промовляючи за складами "До по-ба-че-ння", роблять коло ширше й у кінці розмикають руки. Природно, що в кожному конкретному випадку слід враховувати індивідуальні особливості групи, класифікацію труднощів та динаміку перебігу корекційного процесу. Тому, спираючись на наведену схему, можна побудувати власний цикл корекційно-розвивальних занять, використовуючи ігри та вправи, що запропоновані далі.

Завершальний етап – підтримує основне завдання й націлений на відпрацювання однієї з пізнавальних чи комунікативних функцій, що сприяють розслабленню дітей наприкінці роботи та формують позитивне ставлення до заняття в цілому.

Схема побудови корекційно-розвивального заняття:

1. *Початковий етап:* привітання – новини – комунікативна гра.

2. *Основний етап:* розвиток довільності, розвиток мовлення та домашнє завдання на просторові уявлення мислення.

3. *Заклучний етап:* рухова тематична гра або комунікативна гра, традиційне прощання.

IV. Висновки

Отже, програма розрахована на роботу з групою дітей, які відчувають труднощі в навчальній діяльності. Вона спрямована на розвиток та вдосконалення комунікативних навичок, уважності, просторових уявлень, формування розумового плану дій та мовленнєвих функцій, розвиток продуктивності психічної діяльності. Групові заняття проводяться в ігровій формі та включають методики, що стимулюють розвиток дитини як у сфері відносин, так і в пізнавальній (навчальній) діяльності. Ігрова діяльність навчає дитину керувати власною поведінкою та через взаємодію з іншими розширює її рольовий репертуар. Спілкування в групі розширює межі бачення дитиною власних можливостей через відбивання дій інших та з іншими. Створення ситуації успіху виявляє здатність дитини до самоактуалізації та ефективнішого засвоєння знань, умінь і навичок. Найбільш привабливі – рольові ігри. Але найслабшим ланцюжком у дітей, які відчувають труднощі у школі, є розвиток мовлення. Цим дітям важко висловлювати власні думки та почуття, звертатися до інших, отримувати зворотний зв'язок. Для розвитку мовлення зазвичай використовують такі прийоми: розігрування відомих казок та створення власних із подальшим їх розігруванням, створення детективу, розігрування сценок із життя дитини. Вдосконалення спонтанного мовлення дитини сприяє формуванню мисленнєвих операцій, логічних умовиводів тощо.

Література

1. Абрамова Г.С. Практическая психология : учебник для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – [изд. 8-е, перераб. и доп.]. – М. : Академический проект; Триеста, 2005. – 496 с.
2. Бітянова М.Р. Психолог у школі: зміст діяльності і технології / М.Р. Бітянова. – К. : Главник, 2007. – 160 с.
3. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України / [упоряд. В.Г. Панок, І.І. Цушко, А.Г. Обухівська]. – К. : Ніка – Центр, 2005. – 436 с.
4. Истратова О.Н. Практикум по детской психокоррекции: игры, упражнения, техники / О.Н. Истратова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2007. – 349 с.
5. Коробко С.Л. Работа психолога с младшими школьниками : метод. посіб. / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
6. Основи практичної психології : підручник / [В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.]. – вид. 2-ге, стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 536 с.
7. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов (комплексная психологическая коррекция) / А.С. Спиваковская. – М. : ТЦ Сфера, 1988. – 368 с.

Ткаченко Н.В. Комплекс психокорекційних заходів подолання педагогічної занедбаності в учнів початкових класів

Анотація. У статті розкрито шляхи психокорекційної роботи з педагогічно занедбанними дітьми початкових класів; проаналізовано та систематизовано принципи побудови, організації та впливу на особистість; сформульовано етапи реалізації психокорекції, критерії формування груп педагогічно занедбаних дітей молодшого шкільного віку та структуру корекційно-розвивального заняття.

Ключові слова: педагогічна занедбаність, корекційна робота, принципи психокорекції, групові заняття, ігрова терапія, психогімнастика, музична терапія, арт-терапія, казкотерапія, виховна дія.

Ткаченко Н.В. Комплекс психокоррекционных мер преодоления педагогической запущенности у учащихся начальных классов

Аннотация. В статье раскрыты пути психокоррекционной работы с педагогически запущенными детьми начальных классов; проанализированы и систематизированы принципы построения, организации и воздействия на личность; сформулированы этапы реализации психокоррекции, критерии формирования групп педагогически запущенных детей младшего школьного возраста и структура коррекционно-развивающего занятия.

Ключевые слова: педагогическая запущенность, коррекционная работа, принципы психокоррекции, групповые занятия, игровая терапия, психогимнастика, музыкальная терапия, арт-терапия, сказкотерапия, воспитательное воздействие.

Tkachenko N. The complex of measures to overcome psychocorrectional educational neglect of primary classes

Annotation. In the article the ways of psikhokorrekcionnoy work are exposed with the pedagogical started children of initial classes; analysed and systematized principles of construction, organization and affecting personality; implementation of psikhokorrekcii phases are formulated, criteria of forming of groups of the pedagogical started children of midchildhood and structure correction – developing employment.

Key words: pedagogical neglect, correction work, principles of psikhokorrekcii, group employments, playing therapy, psikhogimnastika, musical therapy, art-therapy, skazkoterapiya, educate influence.